

संवाद - संस्कार - १

नीलिमा किराणे

गेला आठवडाभर असायचं तसंच आजही आभाळ सकाळपासून भरून आलं होतं. आज माझ्या घरातले सगळे लोक बाहेरगावी गेले होते. तिसरीतल्या मुलीला शाळेत पाठवल्यावर, नव्या प्रोजेक्टचं काम सलग करण्यासाठी मी सहा सात किलोमीटरवर राहणाऱ्या एका मैत्रिणीकडे आले होते. मुलीची रिश्का चारला यायची, त्यानुसार कामवाल्या शारदाबाईंना घराची किल्ली देऊन पावणेचारला यायला सांगितलं होतं. थोडक्यात, पाचपर्यंत मी निवांत होते. साडेतीनपर्यंत काम संपलं तेव्हा आता मात्र पाऊस नक्की कोसळणार असं वातावरण झालं होतं. मी गडवडीनं घरी निघाले तर मैत्रिणीनं चहाचा आग्रह केला. चहा पितानाच क्षितिजावरचा ढगांचा काळा रंग वेगानं डोक्यावर पसरतोय हे जाणवलं आणि मी झटकन बाईकरून निघाले.

पावसाचा अंदाज चांगलाच चुकला. तीन चार मिनिटांतच एकदम वेडावाकडा दणादण वादळी पाऊस सुरू झाला. हायवेला वाऱ्याचा वेगही भन्नाट होता. बाईक भेलकांडत होती. पाऊस रपारप लागत होता. एकदम वाटलं, 'एवढ्या पावसात शारदाबाईपण उशीरा आल्या तर? मुलीची रिश्का तर बरोबबर चारला येणार. मला एकदम पोटात 'धस्स' झालं. धोधो पाऊस, अंधारून आलेलं, एवढ्या मोठ्या इमारतीत पूर्ण मजल्यावर यावेळी शुकशुकाट आणि माझी एवढीशी आठ वर्षांची मुलगी 'एकटी'. किती घाबरेल ती! बापरे! वॉचमन पण नुकतेच बदललेत. कुणाचं काय सांगता येतं? मी हादरले. कशाला चहात अडकलो? स्वतःला कोसत जिवाच्या आकांतानं गाडी चालवत होते. इंजिनात पाणी शिरल्यामुळे गाडीनं अचानक राम म्हटला. जवळच थांबलेल्या रिश्कावाल्यानं वेळ पाहून दुप्पट पैसे मागितले. चरफडले, पण इलाज नव्हता. बंद पडलेली बाईक एका सोसायटीजवळ लावली. ग्विडकीतून एक आजोवा बघत होते. मी चिंब भिजलेली, बोलता येत नव्हतं इतकी गारटलेली, कपडे अंगाला इतके चिकटले होते की पायसुद्धा उचलणं जड जात होतं. पण

आजोवांना माझ्या अवस्थेपेक्षा 'व्हिजिटर पार्किंग नॉट अलाऊड'चीच काळजी होती. एक शब्दही ऐकून न घेता किरकिऱ्या आवाजात बडबड करून त्यांनी गाडी तिथून काढायला लावली. संताप झाला. पण करणार काय? तशीच ढकलत ती पुढच्या सोसायटीत लावली. साडेचार झाले होते. मिनिटामिनिटाला माझा धीर खचत होता. आज सगळं हुकतच होतं. कुठे पाणी तुंबलेलं म्हणून रस्ता बदलावा लागला, पुढे ट्रॅफिक जाम, मधेच रिश्का बंद पडली, कधी नव्हे तो एवढ्या पावसात चौकातला सिग्नल चालू, असा एकेक अडथळा पार करत कासावीस होऊन पोरीपाशी पोहोचण्यासाठी मी धावत होते.

मला एकदम हिरकणीची गोष्ट आठवली. 'हिरकणीही अशीच धावत सुटली असणार बाळाकडे.' तेवढ्यात वाटून गेलं. एकदाची घरापाशी पोहोचले तेव्हा पाच वाजलेले होते. पूर्ण एक तास उशीर. त्यात लिफ्ट बंद. सहनशक्तीचा अंत होत होता. चरफडत धडाधडा जिने चढून वर गेले. दाराला कुलूप नव्हतं. म्हणजे शारदाबाई वेळेवर आल्या होत्या. हायसं वाटून बेल वाजवली. माझ्या मुलीनंच दार उघडलं. डोळ्यांच्या अगदी निरांजनाच्या ज्योती वगैरे करून तिला मिठीत घेण्यासाठी मी झोपावले. तर. . . 'अग, आत्ताच कपडे बदललेत. मी ओली होईन ना' असं म्हणत ती थोडी मागे सरकली. मी अजून स्वतःला सावरतच होते तर म्हणाली, 'आई, तू खूप भिजलीयस. पटकन कपडे बदल. सिनेमाला नेईन म्हणून प्रॉमिस केलं होतंस. आज जाऊ या ना?' क्षणभर सुन्न झाले. मग मात्र माझा दणदणीत स्फोट झाला.

'अगं, केवढा पाऊस आहे. तुला काळवेळ काही कळतं की नाही? मी किती वेडीपिशी होऊन धावत आलेय तुझ्यापाशी आणि तुला सिनेमाचं पडलंय? ' अशी मुरूवात आठवते पण त्यानंतर तीनचार मिनिटं संतापून मी कायकाय बडबडले ते आठवत नाही. भानावर आले ती मुलीच्या बावरलेल्या नजरेनं. 'आपलं काय चुकलं? आत्ता डोळ्यांत निरांजनाच्या ज्योती असणारी आपली आई अशी अचानक का सटकली?' असं काहीतरी त्या नजरेत होतं. माझ्या डोक्यात लखव प्रकाश पडला. एकीकडे गेल्या

तासाभरातल्या दडपणानं सहनशक्तीचं टोक गाठलं होतं. अंतर्वाहय हिरकणी झालेल्या मला तसाच अनावर प्रतिसाद मुलीकडून हवा होता. त्या क्षणाला तिचा थंड आणि अपेक्षेपेक्षा भलताच प्रतिसाद मला झेपला नव्हता आणि या अपेक्षाभंगामुळे माझ्यातली हिरकणी तर दूरच, साधी आईसुद्धा अदृश्य झाली होती. मनात प्रचंड ओढ दाटलेली असताना मी मुलीपर्यंत मात्र पोहोचवला होता तो गेल्या तासाभरातल्या तगमगीचा आणि स्वतःवरचा अगतिक संताप.

हे सगळे विचार एका क्षणात मनात येऊन गेल्यावर मी विस्मयानं त्या सगळ्याकडे पाहातच राहिले. तो क्षण एक उमजण्याचा 'आहा क्षण' होता. दोर्घाचंही आपापल्या जागी वरोवर होतं. 'मी एवढी दिव्यं करून पोहोचले आणि मुलीचा असा प्रतिसाद ! मग मी चिडेन नाहीतर काय?' असं समर्थन मी देऊ शकत होते. पण पावसामुळे माझं काय झालं असेल ते त्या एवढ्याशा मुलीला कसं समजावं? तिच्या दृष्टीनं तर पावसात भिजणं म्हणजे मज्जा होती. 'सिनेमाला जाऊ' असं आम्ही काल बोललोच होतो. समर्थन तिच्याकडेही होतंच की. मला जाणवलं की कोण वरोवर कोण चूक हा मुद्दा नव्हताच. आपल्या परसेप्शनमधून बाहेर येऊन आपल्या वागण्याबोलण्यातून मुलीपर्यंत काय पोहोचतंय त्याकडे पाहता येणं हा मुद्दा होता. हिरकणीच्या मानसिकतेत असताना माझं मुलीवर असं वरसणं म्हणजे चांगलीच गडबड होती हे मला तीव्रपणे जाणवलं आणि एकदम शहाण्या आईचा चश्माच हाती आला.

त्या प्रसंगानंतर माझ्यासह सर्व पालकांच्या वागण्या बोलण्यातून मुलांपर्यंत काय पोहोचू शकतं ते मला खूप स्पष्ट दिसायला लागलं. रागलोभाच्या भावना व्यक्त कशा होतात एवढ्यापुरतं ते आता मर्यादित नव्हतं. मुलांकडे संक्रमित होणाऱ्या एकुणच संस्कारांबाबत या विषयाची व्याप्ती कळायला लागली. त्याचे असंख्य कोन दिसायला लागले. नंतर जाणवलं की हे फक्त मुलांपुरतं मर्यादित नाही. ही जीवनशैली आहे.

